

Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Юридичний факультет

*Кафедра адміністративного права
та судочинства*

КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни: «Актуальні проблеми адміністративного права та процесу»
на тему: «Адміністративний договір та його види»

Студент групи: ПРм-13

Лащ Віталій Олександрович

Керівник к.ю.н., доцент

М. В. Вербіцька

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

Тернопіль - 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ	
АДМІНІСТРАТИВНОГО ДОГОВОРУ.....	5
1.1. Поняття адміністративного договору: зміст та обсяг.....	5
1.2. Класифікація адміністративних договорів.....	9
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ	
АДМІНІСТРАТИВНОГО ДОГОВОРУ.....	13
РОЗДІЛ 3. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ	
ВИКОРИСТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ДОГОВОРУ.....	22
3.1. Проблеми та тенденції застосування адміністративних	
договорів в Україні.....	22
3.2. Світовий досвід застосування адміністративного договору.....	25
ВИСНОВКИ.....	29
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	31

ВСТУП

Актуальність проблеми. Сучасна геополітична ситуація диктує нові правила та створює нові виклики, зокрема для органів публічної влади. Критично важливим в умовах війни є ефективна взаємодія між органами держави, місцевого самоврядування та приватним сектором. Адміністративний договір як засіб публічного адміністрування в цьому важливу роль, оскільки за своїм функціональним призначенням покликаний підвищити якість координації згаданих суб'єктів. Відповідно, проблема є актуальною і вимагає детального аналізу.

Злободенність проблематики зумовлюється також незворотнім європейським та євроатлантичним курсом розвитку нашої держави. Здобувши 23 червня 2023 року статус кандидата у члени Європейського Союзу, Україна зробила ще один важливий крок, проте майбутнє становлення повноправним членом європейської спільноти вимагає від нас створення ефективного публічного управління, яке в першу чергу дозволяє забезпечити захист прав людини.

Аналіз останніх досліджень та наукових праць. Проблематика в певній мірі є розробленою українськими вченими, такими як Ю. О. Легеза, О. Ю. Піддубний, О. І. Остапенко, О. М. Бойко, В. В. Серeda, О. В. Константий та іншими, хоча є необхідність подальшого дослідження в даному напрямі.

Метою дослідження є висвітлення сутності адміністративного договору як інструменту публічного адміністрування в Україні.

Мета роботи конкретизується в її **завданнях**:

- визначити сутність поняття адміністративного договору та його ознак;
- проаналізувати існуючі підходи до класифікації адміністративних договорів;
- провести аналіз особливостей укладення та умов чинності адміністративних договорів;

- розглянути проблеми та перспективи застосування адміністративних договорів в Україні;
- здійснити аналіз світової практики застосування адміністративних договорів.

Об’єкт дослідження - адміністративний договір як форма публічного адміністрування.

Предмет дослідження - поняття, ознаки, класифікація, порядок укладання, умови чинності, проблеми практичної реалізації та виконання адміністративних договорів в Україні.

Методи дослідження: діалектичний - для визначення закономірностей існування адміністративних договорів на основі взаємозв’язку з іншими явищами; порівняння - для встановлення спільних та відмінних ознак адміністративного договору та інших явищ; аналізу та синтезу - для виявлення підходів до розуміння сутності адміністративного договору; абстрагування, для встановлення загальних особливостей адміністративного договору; тлумачення правових норм - для встановлення змісту загальнообов’язкових правил поведінки; порівняльно-правовий, для визначення спільних та відмінних рис правового регулювання адміністративних та інших договірних конструкцій.

Структура та обсяг роботи. Курсова робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. У вступі визначається актуальність, мета, завдання, об’єкт, предмет, методи дослідження, ступінь дослідження в науковій літературі, структура роботи. У першому розділі визначають теоретичні засади адміністративних договорів. Другий розділ присвячений розгляду особливостей застосування адміністративних договорів. Третій розділ містить актуальні питання використання адміністративних договорів. У висновках наводяться підсумкові результати дослідження.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ДОГОВОРУ

1.1 Поняття адміністративного договору: зміст та обсяг

Для аналізу сутності адміністративних договорів, вважаємо передусім необхідно дослідити існуючі підходи до визначення цього поняття. Найбільш розумно, першу чергу, звернутися до законодавчого визначення терміну, оскільки воно, як правило, закріплюється в нормі-дефініції, а отже як і інша частина нормативного акту має юридичну силу. Після цього доцільно провести порівняння визначень, сформульованих науковцями.

У статті 4 Кодексу адміністративного судочинства України законодавець визначає адміністративний договір як спільний правовий акт суб'єктів владних повноважень або правовий акт за участю суб'єкта владних повноважень та іншої особи, що засновується на їх волеузгодженні, має форму договору, угоди, протоколу, меморандуму тощо, визначає взаємні права та обов'язки його учасників у публічно-правовій сфері укладається на підставі закону [10].

У згаданій нормі визначається вичерпний перелік підстав, з приводу яких суб'єкти адміністративного права можуть укласти адміністративний договір, закріплених підпунктами "а" - "г" пункту 16 частини 1 зазначеної статті. Через ці підстави деталізується сутність адміністративного договору з погляду українського законодавства. Так, Кодекс передбачає, що договір може бути укладений з метою розмежування компетенції органів публічного управління, для визначення порядку взаємодії між такими суб'єктами. Також адміністративний договір може бути укладений для вирішення питань делегування функцій публічного управління, у законодавчо визначених випадках - задля об'єднання чи перерозподілу коштів бюджетів. Крім того, адміністративний договір може застосовуватись замість видання

індивідуального акта чи для вирішення пов'язаних з наданням адміністративних послуг питань [10].

На нашу думку законодавчо закріплена дефініція є достатньо детальною та зрозумілою, водночас не перевантаженою зайвою інформацією. В той же час, вона створює певну перешкоди, з огляду на чіткість дефініції можна сформулювати перелік ознак адміністративного договору з позиції українського законодавства. Так, з огляду на зазначене, адміністративний договір:

- є правовим актом;
- обов'язковим суб'єктом укладення є суб'єкт владних повноважень;
- засновується на спільному волевиявленні сторін;
- спрямований на регулювання прав та обов'язків сторін;
- має публічно-правову природу;
- існує як договір, угода, протокол, меморандум або в іншій подібній формі;
- укладається відповідно до, на підставах та межах, визначених українським законодавством.

В доктрині зустрічаються й інші переліки характерних рис адміністративних договорів. Так, адміністративному договору властиво наступне:

- виникає у сфері публічної влади для реалізації органом державної влади або органом місцевого врядування владних повноважень;
- підставою виступає акт правозастосування;
- організаційний характер;
- покликаний забезпечити публічне благо, задовольнити публічний інтерес [1, с. 413].

Ознаки адміністративного договору можна поділити на необхідні та додаткові. Дослідники до необхідних ознак (основних), відносять лише 3: суб'єкту, предметну та цільову. Суб'єктна ознака якраз і полягає в тому, що

обов'язково у відносинах, пов'язаних з укладенням та виконанням адміністративного договору має виступати носій владних повноважень. Об'єктна ознака втілюється в специфічних правах та обов'язках, які виникають у процесі здійснення носієм владних повноважень функцій з управління. Цільова ознака втілює мету укладення договору - виконання функцій держави шляхом реалізації суб'єктом публічної адміністрації своїх повноважень [3, с. 242-243].

Додатковими ознаками адміністративного договору є його урегульованість нормами адміністративного права, формальна рівність сторін угоди, організаційний характер останньої. Ще одною додатковою ознакою є наявність застережень про виключні повноваження носія владних повноважень. На практиці такі застереження означають, що суб'єкт владних повноважень може в односторонньому порядку змінювати положення договору вже після того, як його було укладено; проводити контрольні заходи, надавати вказівки, уточнення, що стосуються виконання договору тощо [3, с. 243-244].

Існує і протилежна думка, згідно з якою, неможливо в односторонньому порядку відмовитися від адміністративного договору або змінити його умови. Згідно з цією позицією, умови про форс-мажор не можуть бути включені в адміністративний договір [1, с. 413].

К. Афанасьєв вважає, що під адміністративним договором варто розуміти таку угоду, яка є добровільною, укладається між двома чи більше суб'єктами адміністративного права, хоча б один з яких наділений владними (делегованими) повноваженнями, що укладається у сфері публічного управління з метою вирішення розпорядчих та виконавчих питань у вигляді правового акта спрямованого на встановлення, зміну, припинення прав та обов'язків, а також відповідальності цих суб'єктів. О. Т. Зима, продовжуючи цю думку наголошує, що адміністративний договір є угодою саме між суб'єктами адміністративного права, а не виключно суб'єктами публічної

адміністрації, оскільки достатньо, щоб владними повноваженнями володів лише один із них [8, с. 29].

Адміністративний договір варто розглядати також як інструмент публічного адміністрування. Останнє можна визначити як діяльність органів публічної адміністрації задля забезпечення задоволення публічного інтерес. Адміністративний договір є однією з форм зовнішнього втілення публічного адміністрування. Існують випадки, коли застосування адміністративного акту в конкретних обставинах є неможливим, або недоцільним. В таких випадках і підлягає застосуванню адміністративний договір. Це дозволяє застосовувати до адміністративних відносин диспозитивний метод регулювання, надаючи сторонам, хоч обмежено, у чітко визначених законом випадках та в межах компетенцій, визначити взаємні права та обов'язки [2, с. 20, 228].

Розглядаючи певне поняття важливо не лише встановити його зміст, а й обсяг. Варто зазначити, що така договірна конструкція як адміністративний договір має певні відмінності від класичних приватно-правових угод, для характеристики яких найчастіше застосовується поняття “договір”. Вважаємо за доцільне розглянути ці відмінності.

Основні відмінності адміністративних договорів від цивільно-правових договірних конструкцій проявляються у предметі, суб'єктах та змісті. Предметом адміністративних договорів виступає обмежене коло владних відносин, з врегулювання яких допускається укладення договорів. Обов'язковим суб'єктом адміністративного договору є суб'єкт владних повноважень (державний орган, орган місцевого самоврядування, посадова чи службова особа тощо). Водночас адміністративний договір може бути укладений як між суб'єктами владних повноважень, так і між таким та не владним суб'єктом. Зміст адміністративного договору (права та обов'язки сторін) є передбачуваним, визначаються можливостями сторін в плані їхньої компетенції [1, 412].

Існує думка, що певну частину господарських договорів можна класифікувати як адміністративні. До таких відносять зокрема договори, що укладаються у зв'язку з державним замовленням. У таких угодах однією із сторін виступає держава, що діє від свого імені в ролі замовника, а іншою - виконавець державного замовлення [13, с. 98].

Для адміністративних договорів часто властивий нормативний характер. На практиці це означає, що незважаючи на те що договір укладається між конкретними суб'єктами, правила встановлюються для досить широкого кола адресатів. Крім того, приписи адміністративного договору, як правило, мають тривалу дію [1, 412]. Також положення адміністративного договору часто розраховані на багаторазове застосування, що знову ж таки відсилає на до нормативного характеру.

1.2. Класифікація адміністративних договорів

При розгляді будь якого явища доцільним буде проаналізувати існуючі підходи до його класифікації. Встановлення видів адміністративних договорів важливо також для більш якісного розуміння їх практичної реалізації.

Адміністративно правовий договір, як зазначалося вище, відмінний від приватно-правових угод і має публічно-правовий характер. З цього випливає необхідність навести класифікацію публічно-правових угод. Згідно з однією з таких, публічно правовими є:

- установчі договори;
- міжнародні угоди;
- договори програмно-політичного характеру;
- угоди стосовно громадянської згоди;
- договори, сторонами в яких є держава та недержавний суб'єкт;
- угоди про розмежування компетенцій;
- договори щодо делегування повноважень [1, с. 412-413].

Повертаючись до адміністративних договорів, варто зазначити, що вчені виділяють низку класифікаційних ознак останніх. До таких відносяться суб'єктний склад, юридичні властивості, зміст, ціль, характер відносин тощо. Така кількість класифікаційних ознак одночасно вказує на різноманіття адміністративних договорів та на складність явища.

Класифікаційна ознака суб'єктного складу характеризує учасників адміністративного договору. Таким чином виділяють горизонтальні та вертикальні адміністративні договори. Горизонтальні укладаються між суб'єктами владних повноважень. Такими є наприклад адміністративні договори, що укладаються між органом виконавчої влади на місцях та органом місцевого самоврядування щодо розмежування їх компетенцій, делегування повноважень, координації спільної діяльності. Вертикальні договори, в свою чергу укладаються між суб'єктом публічної адміністрації з одного боку та фізичною чи юридичною особою - з іншого. Схожим, але не тотожним є поділ адміністративних договорів на координаційні та субординаційні (за характером відносин). Координаційні договори укладаються між суб'єктами, які мають однакове правове становище, тобто не перебувають у підпорядкуванні іншої сторони та є схожими за обсягом повноважень. Субординаційний договір укладається між суб'єктами, один з яких перебуває у певній формі підпорядкування іншого, або їх правовий статус сильно відрізняється (наприклад договір між платником податків та податковим органом щодо розстрочення чи відстрочення податкового зобов'язання [2, с. 230-231]).

За юридичними властивостями виділяють правозастосовні та правоустановчі (індивідуальні та нормативні) адміністративні договори. Правозастосовні адміністративні договори можуть укладатись як між носіями владних повноважень, так і між останніми та невладними суб'єктами. Вони спрямовуються на регулювання конкретних відносин, шляхом конкретизації положень норм адміністративного права. Характерною особливістю ж правоустановчих адміністративних договорів є те, що вони укладаються

виключно між носіями владних повноважень. Як правило укладаються довгостроково. Ці договори врегульовують діяльність не лише органів публічної адміністрації які є сторонами, а й впливають на суб'єктів (як правило, невлadних), які безпосередньо договір не укладали [3, с. 246-247].

Згідно однієї з позицій, зміст, як класифікаційна ознака, розподіляє адміністративні договори на охоронні, про співпрацю, про обмін зобов'язаннями та мирові. Охоронні договори використовуються для використання майна, а саме встановлення публічно-правового режиму користування окремими видами майна. Адміністративні договори про співпрацю полягають у залученні невлadних суб'єктів до виконання окремих публічних функцій. Коли мова йде про договори обміну зобов'язаннями, як випливає з назви, сторонами адміністративного договору беруться на себе зустрічні обов'язки. Мирові адміністративні договори укладаються для врегулювання спору [2, с. 231-232].

Існує інша позиція щодо класифікації адміністративних договорів за змістом. Так, за змістовим наповненням можна виокремити зобов'язальні та розпорядницькі договори. При укладенні зобов'язального договору сторони повинні вчинити певне коло дій, та одночасно з тим, мають право вимагати від іншого учасника виконання своєї частки зобов'язань. Розпорядницькі адміністративні договори змінюють правовий статус та обставини [3, с. 247].

Можна також поділити адміністративні договори на певні групи: щодо виконання функцій держави, місцевого самоврядування та компетенцій; щодо оподаткування; щодо закупівель; про залучення інвестиційних ресурсів; щодо регулювання окремих видів трудових відносин [3, с. 245]. Розглянемо їх детальніше на конкретних прикладах.

Адміністративні договори в сфері компетенції складають велику групу, прикладами договорів якої є угоди щодо взаємодії правоохоронних органів; про передачу функцій з управління державним майном; про об'єднання об'єктів, що перебувають у комунальній власності на праві спільної власності між органами

місцевого самоврядування; щодо виконання спільних програм розвитку між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади тощо. Адміністративні договори у сфері податків як правило укладаються між платником податків та податковим органом щодо розстрочення чи відстрочення податкових платежів. Прикладом адміністративного договору щодо закупівлі є договір між органом місцевого самоврядування і підприємством щодо вироблення товару, в інтересах громади. Договір щодо участі підприємства у комплексному розвитку міста, укладений між цим підприємством та міською радою; договори, предметом яких є розподіл продукції є прикладами адміністративних договорів про залучення інвестицій. Говорячи про адміністративні договори у сфері трудового права, можна згадати наприклад про колективні угоди на галузевому рівні, укладеному за участю органу державної влади; контракти з військовослужбовцями [3, с. 245-246].

Отже, під адміністративним договором можна вважати угоду, яка одночасно з тим є формою публічного адміністрування, має публічно-правову природу та організаційний характер, чітко регулюється законом, виключно яким визначаються підстави укладення цієї угоди, спрямовується на регулювання відносин сторін у зрізі адміністративного права, засновується на волевиявленні сторін та обов'язковим суб'єктом укладення якого є суб'єкт владних повноважень. Адміністративний договір має ряд відмінностей від класичних цивільно- та господарсько-правових угод. Адміністративні договори в доктрині поділяються залежно від багатьох класифікаційних ознак, таких як: суб'єктний склад (вертикальні та горизонтальні), юридичні властивості (правоустановчі та правозастосовні), зміст (зобов'язальні та розпорядницькі), за характером відносин (координаційні та субординаційні) та інших, що вказує на складність явища.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ДОГОВОРУ

Розглядаючи особливості застосування адміністративного договору варто визначити порядок його укладення. Так як адміністративний договір має відмінності від приватно-правових договорів на кшталт господарських чи цивільних, його укладення має низку особливостей.

Варто розуміти, що при укладенні адміністративного договору кожна із його сторін може використовувати диспозитивність лише обмежено. В контексті адміністративних договорів ми не можемо говорити про цілковиту свободу ініціативи, оскільки угода укладається як необхідний захід при виникненні певної ситуації. В той же час, носій владних повноважень, хоч і не наділений приватноправовою автономією волі, має певну частку ініціативності при укладенні адміністративного договору [14, с. 46].

Розглянемо підстави укладення адміністративного договору. Як зазначає Т. Мацелик, в першу чергу для цього необхідно існування такої управлінської ситуації, яка потребує укладення адміністративного договору. При чому, укладення договору може бути обов'язкове за умов такої ситуації, якщо це передбачено законом, або адміністративний договір виступатиме лише одним із можливих засобів при такій ситуації. В останньому випадку суб'єкт владних повноважень користуватиметься адміністративним розсудом. Встановлений законом обов'язок укласти договір характерний здебільшого для вертикальних адміністративних договорів, а право користуватися розсудом - для горизонтальних. Ще одною обов'язковою підставою, умовою укладення адміністративних договорів є існування норми, яка закріплює юридичні факти, з настанням яких виникають зобов'язання в сторін договору. Як і для будь якого договору, підставою укладення адміністративного договору є наявність взаємної згоди щодо усіх істотних умов договору [2, с. 234].

Можна виділити наступні шляхи укладення адміністративних договорів: загальний, спеціальний та судовий. Як правило, загальний порядок укладання найбільш наближений до класичного розуміння договору. Найчастіше він знаходить своє застосування при координаційних адміністративних договорах, де рівні за статусом суб'єкти спільно визначають умови. Спеціальний порядок застосовується, коли одна із сторін не має права визначати умови договору (часто - невідданий суб'єкт), а інша сторона (суб'єкт владних повноважень) пропонує їй договір з визначеними наперед умовами. При судовому способі укладення адміністративного договору останній затверджується рішенням суду [3, с. 248-249, 250, 251].

Важливо, щоб при укладенні договору були дотримані як загальні вимоги щодо оформлення договірних конструкцій та офіційних документів, так і спеціальні, продиктовані особливостями адміністративного договору. Стилiстичне оформлення має бути стриманим, позбавленим емоційного забарвлення, написане чіткою мовою, доступною для розуміння, текст не повинен містити архаїчних виразів. Текст повинен містити лише таку юридичну термінологію, яка визнається загальноприйнятою, її використання має відбуватися з дотриманням граматичних правил. При оформленні тексту договору його не варто надлишково наповнювати зайвою інформацією, проте він не має бути надто стислий та короткий. Не допускається застосування мовних конструкцій, які дають змогу неоднозначно трактувати зміст договору. Потрібно враховувати як загальні, так і індивідуальні обставини, які будуть передбачатись угодою. Ці правила стосуються здебільшого загального способу укладення, проте не обмежуються ним. Загальний порядок укладення адміністративного договору включає чотири стадії:

1. Організаційна стадія. Стадія в першу чергу передбачає визначення зі складом учасників договору. На даному етапі укладення адміністративного договору сторони визначаються з потребою в укладенні угоди для вирішення проблеми адміністративного характеру. Під час організаційної стадії сторона

або сторони визначаються із технічною та матеріальною базою, необхідною для укладення договору.

2. Переговори. Під час даного етапу сторони шляхом обміну думками під час переговорів, консультацій тощо остаточно визначаються з наміром укласти угоду та визначаються з правильністю вибору контрагента. Після цього, під час переговорів формується проект майбутнього адміністративного договору.

3. Узгоджувальна стадія. Прийняття рішення. Дана комплексна стадія передбачає, в першу чергу, знаходження компромісів між сторонами в разі виникнення конфлікту, сторони остаточно визначаються щодо змісту (умов) договору. Завершується стадія прийняттям рішення про укладення адміністративного договору.

4. Оформлення. З огляду на законодавчі вимоги, вимоги юридичної техніки, стилістики договір набуває зовнішнього виразу в офіційному документі, який закріплює волевиявлення сторін [3, с. 249].

Як ми можемо бачити, загальний порядок укладення адміністративних договорів є подібним до такого щодо цивільно-правових та господарських угод, оскільки їх об'єднує втілення волевиявлення сторін в таких діях як визначення змісту шляхом узгодження думок суб'єктів укладення, пошук контрагента, вирішення спорів шляхом переговорів.

Спеціальний порядок укладення адміністративного договору найяскравіше простежується на прикладі угод податкового характеру, таких як про відстрочення, розстрочення податкових зобов'язань. За своєю природою, спеціальний порядок схожий до процесу прийняття нормативних актів органів публічної адміністрації. Спеціальний порядок включає наступні стадії:

1. організаційна;
2. стадія переговорів;
3. узгоджувальна;
4. підписання договору;
5. реєстрація;

6. доведення договору до осіб, що здійснюють приведення актів апарату у відповідності до умов договору.

Варто зазначити особливості цього способу. На першій стадії створюється робоча група, яка займається розробкою тексту договору. Під час п'ятої стадії договір реєструється у внутрішніх системах кожного суб'єкта, що є учасником договору (якщо це передбачено нормами законодавства), а також реєстрація здійснюється Міністерством юстиції України, якщо договір стосується прав та обов'язків громадян, має властивості міжвідомчого акту або вимагає проведення експертизи при його укладенні [3, с. 252].

Судовий порядок укладення адміністративного договору як вже зазначалося полягає у тому, що угода суб'єктів укладення закріплюється рішенням суду. Окремі положення про такий конструкт містяться, наприклад, в Податковому кодексі України, оскільки суд може затвердити в своєму рішенні угоду про розстрочення чи відстрочення податкових зобов'язань [15]. Для укладення договору таким способом необхідна наявність ряду передумов:

- компетенційна можливість органів владних повноважень укладати адміністративні договори;
- наявність необхідного для укладення договору обсягу дієздатності у невідомого суб'єкта;
- виконання невідомим суб'єктом всіх вимог для укладення договору;
- відмова владного суб'єкта у укладенні договору [Середа, с. 252].

Розглянувши аспекти, пов'язані з укладенням адміністративного договору, вважаємо за необхідне наступним визначити особливості чинності адміністративних договорів. Варто зазначити, що чинність адміністративних договорів безпосередньо пов'язана з дотриманням процедури і вимог їх укладення.

Розглянемо вимоги до адміністративного договору. Вимоги поділяються на вимоги щодо законності, до яких відноситься зокрема вимоги щодо процедури, а також вимоги щодо доцільності адміністративного договору. При

недотриманні таких вимог адміністративний договір може бути визнаний недійсним. Вимоги щодо законності адміністративного договору включають велику групу підстав чинності угод, до яких в першу чергу відноситься відповідність змісту (умов) адміністративного договору Основному Закону Держави, належним чином ратифікованим міжнародно-правовим договорам, кодексам, звичайним законам, підзаконним нормативно-правовим актам Президента України, Кабінету Міністрів України, Верховної Ради України, центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, контрольно-наглядових органів. Вимоги законності адміністративного договору також передбачають наявність в законодавстві держави норм, які регулюють можливість укладення угоди, підстави та порядок її укладення. Положення про можливість укладення адміністративних договорів має міститися в нормах, що врегульовують діяльність суб'єкта владних повноважень та наділяють його відповідною компетенцією [2, с. 235].

З наведеного вище можемо зробити висновок, що адміністративний договір також не може суперечити загальним та спеціальним правовим принципам, як основним ідеям, які визначають спрямованість права як такого. Адміністративний договір також не має порушувати норми суспільної моралі, оскільки остання також охороняється законом та втілюється в його положеннях.

Окремої уваги потребуються вимоги щодо процедури в контексті законодавчих вимог до адміністративного договору. Полягають останні в наявності чітко встановленого нормами права порядку укладення адміністративного договору. Законодавство держави може не містити детальної регламентації кожного етапу укладення угоди, проте окремі нормативно-правові акти можуть містити положення про це. Наприклад вимога щодо обов'язкової письмової форми адміністративного договору, його державної реєстрації, порядку такої реєстрації, строки укладення тощо [2, с. 235].

Доцільність адміністративного договору як вимога його чинності передбачає наявність законної мети - вирішення певної ситуації задля забезпечення захисту прав та законних інтересів фізичних та юридичних осіб, організацій, забезпечення законності та сприяння затвердженню демократичних цінностей, забезпечення ефективного виконання державою своїх завдань, захист інтересів держави та суспільства. При цьому не допускається, щоб орган владних повноважень переслідував виключно відомчі інтереси при укладенні адміністративного договору, оскільки така угода може нашкодити вище наведеним законним інтересам та цінностям. Доцільність адміністративного договору також включає обов'язковість залучення до процедури укладення третіх осіб, якщо така угода зачіпає, або може потенційно зачепити їх законні інтереси, права, обов'язки у майбутньому [2, с. 235].

Так як питання адміністративного договору не є належним чином врегульоване законодавством України, в доктрині існує думка, що під час його укладення варто зважати на вимоги інших галузей права щодо договорів, особливо цивільного, яким найповніше врегульовані зобов'язальні відносини які впливають з договорів. Це стосується в тому числі форми, питань що стосуються недійсності договору і її наслідків, строків тощо [1, с. 415].

Недійсність адміністративного договору передбачає втрату ним чинності. Логічно буде припустити, що порушення умов щодо чинності договору (в тому числі укладення) веде до його недійсності, хоча це явище має свої особливості в контексті адміністративних угод. Недійсні адміністративні договори можна поділити на нікчемні та заперечні (оспорювані).

Нікчемні адміністративні договори наділені рядом характерних рис. В першу чергу такі угоди є передумовою настання відповідальності посадових осіб, що приймали участь у їх укладенні. Нікчемні адміністративні договори за своєю сутністю є незаконними, з підстав невідповідності правовим нормам та принципам. При цьому недотримання вимог є більш ніж очевидним і не вимагає особливого процесу доказування. Виходячи з норм Цивільного кодексу

України (стаття 204), правочин є правомірним, якщо його недійсність прямо не встановлена законом, або він не визнаний таким за рішенням суду. Таке формулювання носить назву презумпція дійсності правочину. У випадку нікчемних адміністративних договорів, дана презумпція не застосовується, нікчемним є договір, недійсність якого прямо передбачена в законі [18; 2, с. 235].

Нікчемні адміністративні договори є недійсними протягом всього періоду свого існування. Тобто, ще на момент “укладення” адміністративного договору, який відповідно до вимог закону є нікчемним, він не існує як правова конструкція. Такі договори існують лише як один із проявів неправа, частково філософської категорії, яка характеризується як антитеза праву. Так як нікчемний адміністративний договір в жодному моменті свого існування не є дійсним, його “укладення” не зумовлює виникнення юридичних наслідків. Наслідки, що настають, впливають не з укладення, а з недійсності такого договору [18; 2, с. 236].

Згідно положень статті 217 Цивільного кодексу України недійсність окремих частин правочину автоматично не тягне недійсність всього правочину [18]. Це означає, що за загальним правилом адміністративний договір не є недійсним (нікчемним), якщо його певні умови (положення) є такими, він продовжує діяти в межах тих положень, які є правомірними. Проте з цього правила є виняток. Якщо договір за своїм змістом, особливостями конструкції є таким, що застосовуватись для регулювання відносин сторін без зв’язки з недійсними положеннями не може, то він весь визнається недійсним (є недійсним).

На відмінну від нікчемних, заперечні адміністративні договори не здаються на перший погляд такими, що не відповідають законодавчим вимогам та вимогам доцільності. Їх недійсність безпосередньо не впливає із приписів закону і щодо них застосовується презумпція дійсності правочину. Це означає,

що вони дійсні і виконуються до моменту визнання їх недійсними у судовому порядку [2, с. 236].

Вважаємо за необхідне розглянути детальніше умови визнання адміністративного договору недійсним та умови його нікчемності. До підстав нікчемності адміністративних договорів можна віднести:

- договір є фіктивним;
- визначену процедуру укладення адміністративного договору було суттєво порушено;
- один із суб'єктів укладення не наділений достатнім обсягом дієздатності;
- договір видано органом владним повноважень чи його посадовою особою, якщо це не передбачено їхніми повноваженнями;
- адміністративний договір не відповідає Основному Закону, іншим нормативно-правовим актам;
- договір містить умову, або його виконання вимагає вчинення незаконних дій;
- форма договору не є письмовою;
- адміністративний договір завдає шкоду правам і свободам людини і громадянина.

Адміністративний договір може бути визнаний судом недійсним, тобто є заперечним (оспорюваним), якщо наявна одна з наступних підстав:

- нормативно-правовий акт, який передбачав укладення адміністративного договору втратив чинність;
- представник, який діяв від невідного суб'єкта не мав повноважень його представляти;
- наявні помилки, які впливають з процесу укладання;
- порушено спеціальну процедуру укладення;
- меті та предмету договору не відповідають завдання органу владних повноважень;

- договір не суперечить нормам права, проте мета не відповідає законодавчо закріпленій;

- для укладення адміністративного договору була відсутня необхідна підстава, наприклад заява або подання [2, с. 236-237].

Виходячи і з вищезазначеного, можна стверджувати, що підставами для укладення адміністративного договору є наявність управлінської ситуації, закріплених законодавчо юридичних актів, взаємної згоди сторін. Існує три способи укладення адміністративних договорів: загальний, спеціальний і судовий. Щодо договорів, сторонами яких є рівні за статусом і повноваженнями суб'єкти застосовується загальна процедура, щодо суб'єктів з різним ступенем влади - спеціальна. При судовій волевиявленні затверджується рішенням суду. Чинність адміністративного договору залежить від дотримання вимог доцільності та законності, в іншому ж разі такий договір залежно від обставин може визнаватися судом недійсним, або ж є нікчемним. Нікчемним є договір, якщо його нікчемність прямо передбачена в нормах закону, він не спричиняє юридичних наслідків. Недійсним адміністративний договір визнається за наявності менш суттєвих порушень доцільності та законності. Останній чинний до моменту його визнання недійсним.

РОЗДІЛ 3

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ДОГОВОРУ

3.1. Проблеми та тенденції застосування адміністративних договорів в Україні

Ефективне регулювання суспільних відносин неможливе при недосконалості законодавства. Це стосується і норм-дефініцій, які хоч лише визначають певне поняття, проте завдяки існуванню в формі правової норми теж регулюють суспільні відносини, в тому числі визначаючи не лише зміст, а обсяг регулювання. В доктрині існує позиція про недосконалість законодавчого визначення поняття “Адміністративний договір”, що викликає дискусію щодо можливих шляхів вдосконалення формулювання цього поняття та його ознак.

В цілях вдосконалення законодавчого регулювання правовідносин, що впливають із застосування адміністративних договорів, Н. В. Добровольська пропонує внести в зазначену вище статтю Кодексу адміністративного судочинства України зміни. Пропоновані зміни стосуються переліку підстав укладення адміністративних договорів. Наприклад, підпункт “а” містить положення лише про взаємодію суб’єктів владних повноважень, тому, щоб охопити відносини взаємодії між владними та приватними суб’єктами, вчена пропонує наступну редакцію: “для розмежування компетенції між суб’єктами владних повноважень чи визначення порядку взаємодії між/із ними”. Пропонується також виключити з підпункту “в” конструкцію “у випадках, визначених законом”, так як це характерна риса не лише адміністративних договорів що стосуються бюджетів, а адміністративних договорів в загальному. Вчена вважає за доцільне підпункт “г” доповнити конструкцією “або як невіддільна частина адміністративного акта”. Щодо підпункту “г”, то на

думку дослідниці він по причині охоплення попередніми пунктами має бути виключений [7, с. 33].

О. В. Константи́й вважає, що поточне законодавче визначення адміністративного договору недостатньо чітке та не в повній мірі відповідає принципу правової визначеності. Вчений пропонує визначати адміністративний договір як письмовий договір (меморандум, угода, протокол тощо), що втілює спільне волевиявлення суб'єктів владних повноважень або суб'єкта владних повноважень і юридичної чи фізичної особи, укладається на підставі та в межах закону, встановлює, змінює чи припиняє їхні взаємні права й обов'язки у публічно-правовій сфері, і спрямований, в загальному, на те, щоб забезпечити задоволення певного суспільного (публічного) інтересу. Перелік підстав укладання науковець пропонує закріпити невичерпним [11, с. 136].

Л. Г. Чистоклетов, О. Л. Хитра, М. Ю. Губені теж вважають, що законодавче визначення адміністративного договору не є досконалим, а тому пропонують для покращення регулювання адміністративних відносин визначати адміністративний договір як угоду, яка засновується не лише на нормах адміністративного, а й на нормах двох або більше інших галузей, вказуючи на комплексну природу цієї конструкції [19, с. 112].

В загальному, варто зазначити, що законодавство України не містить великої кількості норм, що регулюють суспільні відносини, пов'язані з укладенням, дією, припиненням адміністративних договорів. Це створює перешкоди для ефективного застосування цього правового інституту на практиці. З огляду на це, ми вважаємо за необхідне прийняття законодавчого акту, який в необхідній мірі врегулював би застосування адміністративних договорів в Україні, як ефективного інструменту публічного адміністрування.

Вважаємо за доцільне розглянути існуючі в науковій літературі думки щодо проблем та тенденцій застосування адміністративних угод в різних сферах діяльності органів владних повноважень. Таким чином ми зможемо простежити не лише актуальні питання окремих напрямів використання

адміністративних договорів, а й зробити на їх основі висновки щодо використання таких угод в цілому.

Як стверджує Д. О. Полюховач, у сфері адміністративного права поступово зростає роль договірних відносин. Великі перспективи у зрізі адміністративних договорів мають угоди в сфері альтернативної енергетики. Такими договорами, зокрема, є угоди про співробітництво територіальних громад для збільшення ефективності різноманітних об'єктів в енергетичному плані; договори публічно-приватного спрямування щодо зменшення енергетичної залежності України [16, с. 171].

Говорячи про сферу використання природних ресурсів в Україні, Ю. О. Легеза зазначає, що адміністративно-правові договори у цій сфері здатні вирішити таку проблему, як часті випадки суперечок, викликаних дублюванням встановлених законодавством повноважень органів, які беруть участь у правовідносинах використання природних ресурсів, а також в загальному покращити ефективність надання послуг у цій сфері [12, с. 22]. Ми погоджуємось із вченою і хочемо зазначити, що більш часте використання адміністративних договорів допоможе вирішити аналогічні проблеми і в інших сферах.

Розглядаючи процесуальний аспект, варто зазначити, що в контексті розгляду та вирішення спорів, які впливають з адміністративних договорів, ми не можемо асоціювати адміністративний процес з публічним адмініструванням. Таку тезу у своїй праці наводить О. М. Бойко. Зазначається, що в такому контексті адміністративне судочинство варто визначати як діяльність адміністративних судів з правозастосування, спрямована на вирішення категорій справ, що впливають з укладення адміністративних договорів, врегульована Кодексом адміністративного судочинства України [4, с. 144].

Говорячи про застосування адміністративних договорів в діяльності органів місцевого самоврядування, Ю. М. Кириченко зазначає, що в даному контексті виникає багато проблем, особливо таких, які пов'язані з практичною

реалізацією адміністративних договорів. Вирішення цієї проблеми вбачається у покращенні змісту та обсягу нормативних положень, що визначають сутність адміністративного договору, а у також внесенні до Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” статті, яка б визначала роль та поняття адміністративних договорів у діяльності органів місцевого самоврядування [9, с. 361].

У сфері охорони здоров’я, В. І. Теремецький та С. В. Книш вважають за необхідне здійснити розмежування адміністративних та цивільно-правових відносин, а також інших відносин, які виникають у даній сфері, зосереджуючи увагу саме на договорах. Наукові дослідження в даному напрямку є перспективні, як зазначають вчені, оскільки така необхідність випливає із реформуванням національної сфери охорони здоров’я і потреби докорінних змін у ній [17, с. 47].

В. М. Шевченко зазначає, що укладення адміністративних договорів у сфері превентивної діяльності Національної поліції України супроводжується низькою варіативністю, природньо, що з огляду на характер відносин процес укладення таких угод є однаковим. При цьому, для забезпечення ефективного виконання таких договорів, необхідно щоб процедура укладення мала ознаки системності, узгодженості та послідовності [20, с. 327]. Не можна не погодитися з такою позицією, хоч і варто зазначити, що такий підхід актуальний не лише для згаданих угод, а й для адміністративних договорів в цілому.

3.2. Світовий досвід застосування адміністративного договору

Адміністративні договори та схожі договірні конструкції отримали широке застосування в практиці багатьох держав, хоч в кожному випадку вони мають свої особливості. Аналіз світового досвіду може створити передумови для вдосконалення вітчизняної практики регулювання та використання адміністративних договорів.

З положень Кодексу законодавства США випливає, що публічно-правові спори альтернативно вирішуються низкою способів, до яких відносяться будь які процедури, що сприяють досягненню компромісу та нівелювання розбіжностей між сторонами. Такими є наприклад арбітраж або посередництво, переговори, медіація тощо. По завершенню таких процедур між суб'єктами укладається угода, що є остаточною. Крім того, в США застосовуються адміністративні договори щодо співробітництва та координації між органами влади. Дублювання повноважень не є допустимим в таких сферах, як наприклад управління публічними ресурсами. З метою розмежування компетенцій якраз і застосовуються адміністративні угоди [6, с. 64].

З початку минулого століття у Франції застосовуються адміністративні договори. Суб'єкти укладення хоч здійснюють волевиявлення при укладенні, проте після укладення не можна сказати що обидві сторони є повній мірі рівними. Це проявляється в тому, що суб'єкт владних повноважень, якщо іншою стороною є невідладний суб'єкт має право в односторонньому порядку здійснювати щодо контрагента певні дії владного характеру. Владний суб'єкт має право розірвати договір без згоди іншої сторони, хоч і при цьому контрагенту виплачується компенсація [1, с. 415].

Подібні положення містить законодавство Тайваню. Орган владних повноважень володіє правом одностороннього припинення договору з наступною виплатою компенсації іншому учаснику. Виплата здійснюється за шкоду, спричинену таким припиненням. Якщо сторона, якій було завдано шкоду у зв'язку з односторонньою відмовою від договору не згодна із сумою відшкодування, вона має право оскарження в судовому порядку. Продовжуючи, якщо в ході зміни обставин договір став несправедливим по відношенню до однієї із сторін, ця сторона має право вимагати внесення змін до договору. Це актуально за умови якщо такі зміни обставин неможливо було передбачити на етапі укладення договору. В разі явної неможливості зміни договору, сторона має право на його припинення [5, с. 104].

Говорячи про право Німеччини, то адміністративні договори можуть знаходити своє застосування у відносинах, якщо неможливість укладення адміністративного договору не передбачена законом. Таким чином існує досить широке коло ситуацій, де суб'єктам надано право укласти такі угоди. Крім цього, законодавство Німеччини може передбачати окремі норми щодо відносин, які можуть бути врегульовані адміністративним договором, зокрема такі положення стосуються заміни адміністративних актів угодою та встановлення визначеності щодо прав та обов'язків суб'єктів [6, с. 63].

Адміністративні договори в Німеччині укладаються письмово, за винятком передбачених законодавством ситуацій. Важливим є процедура погодження угоди, оскільки якщо договір зачіпає права, свободи, обов'язки або інтереси третіх осіб, то вона може набути чинності тільки після того, як ця особа надасть згоду в письмовій формі. Якщо ж договір заміняє адміністративний акт, що має певні особливості видання (наприклад погодження), то адміністративний договір набуває чинності лише після такої дії [5, с. 101].

Законодавство Сполученого Королівства взагалі не встановлює жодних нормативних перешкод для регулювання відносин укладенням адміністративних договорів. З цього випливає поширеність випадків застосування адміністративно-договірного регулювання суспільних відносин між органами владних повноважень та приватними особами, причому не лише у сфері публічного адміністрування а й економіки. Особливого широко адміністративні угоди застосовуються в сфері оподаткування. За таких умов законодавство та юридична практика Сполученого Королівства викликала дискусію щодо переваги договірного регулювання економіки перед імперативними інструментами [6, с. 66].

Як зазначає О. М. Бойко, практика багатьох держав, таких як Сполучене королівство, Німеччина, Тайвань, Іспанія, свідчить про широке застосування адміністративних договорів, укладення яких обмежене лише в разі наявності

прямої вказівки в законі або характером відносин. Часто укладення договору відбувається змість видання адміністративних актів [6, с. 67].

Отже, в першу чергу проблемні питання відносно адміністративних договорів стосуються законодавства, а саме відсутності належного нормативного регулювання та недосконалості існуючих приписів, що в свою чергу викликає складнощі практичного застосування таких угод. Незважаючи на перешкоди, договірне регулювання адміністративних та дотичних відносин в Україні є перспективним напрямом розробки. Закордонний досвід свідчить про широке використання адміністративних угод, застосування яких не обмежується визначеними в законодавстві випадками, а навпаки, дозволяє застосування договірних конструкцій в більшості випадків, якщо протилежне прямо не передбачено правовими нормами.

ВИСНОВКИ

Отже, адміністративним договором є спільний правовий акт суб'єктів владних повноважень або правовий акт за участю суб'єкта владних повноважень та іншої особи, що ґрунтується на їх волеузгодженні, має форму договору, угоди, протоколу, меморандуму тощо, визначає взаємні права та обов'язки його учасників у публічно-правовій сфері і укладається на підставі закону у визначених законом випадках. За своєю природою є публічно правовим, має організацій характер, обов'язковим суб'єктом укладення адміністративного договору є суб'єкт владних повноважень, врегульований нормами адміністративного права та має чітко визначений законодавством перелік підстав укладення. Наділений певними схожими рисами із від цивільними та господарськими договорами, в той же час відмінний від них.

Адміністративні договори класифікують за рядом ознак, зокрема за змістом (охоронні, про співпрацю, про обмін зобов'язаннями, мирові або зобов'язальні та розпорядницькі), за суб'єктним складом (вертикальні та горизонтальні), за характером відносин (координаційні та субординаційні), за юридичними властивостями (правозастосовні та правоустановчі). Адміністративні договори також можна поділити на угоди щодо виконання функцій держави, місцевого самоврядування та компетенцій; щодо оподаткування; щодо закупівель; про залучення інвестиційних ресурсів; щодо регулювання окремих видів трудових відносин.

Укладення адміністративного договору відбувається трьома способами: загальний, спеціальний та судовий. Загальний застосовується зазвичай між фактично рівними суб'єктами і передбачає наступні стадії: організаційна, переговори, узгодження та прийняття рішення, оформлення договору. Спеціальний порядок застосовується, як правило, між суб'єктами різних рівнів влади або між владним та невладним суб'єктом, де “сильніша” сторона визначає умови угоди. При судовому порядку укладення волеузгодження сторін

закріплюється рішенням суду. Чинність адміністративного договору залежить від дотримання вимог щодо законності (зокрема процедурних) та вимог щодо доцільності. Порухення встановлених вимог щодо чинності договору може спричинити його недійсність. Недійсні адміністративні договори поділяються на нікчемні та заперечні (оспорювані). Нікчемні адміністративні договори не спричиняють юридичних наслідків і є недійсними в силу припису в законі. В разі допущення менш серйозного порушення вимог щодо форми та змісту угоди, вона є заперечною (оспорюваною) і вважається дійсною та підлягає застосуванню до визнання її недійсною судом.

Сучасні тенденції свідчать про поширення застосування адміністративних договорів для регулювання відносин між носіями владних повноважень та між такими та невладними суб'єктами. Водночас ефективному застосуванню адміністративних угод перешкоджає недосконалість законодавства, що проявляється у відсутності достатнього нормативного регулювання. Проблема може бути вирішена прийняттям спеціального нормативно-правового акту, який би регулював особливості застосування адміністративних договорів. Крім цього, аналіз наукової літератури вказує на недосконалість й існуючих норм в даній сфері.

В світовій практиці адміністративний договір знайшов широке застосування як альтернативний так і як основний спосіб регулювання відносин в публічно-правовій сфері. Порівняно з українським законодавством, яким передбачено чіткий перелік підстав укладення, норми багатьох держав обмежують укладення адміністративних договорів лише прямими вказівками в законі та здоровим глуздом, залишаючи інше не розсуд сторін, і не можна стверджувати, що така практика негативно впливає на стан регулювання адміністративних відносин. Також, закордонний досвід часто передбачає пряму вказівку та регламентацію обов'язкової компенсації при односторонній відмові владного суб'єкта від договору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адміністративне право України (загальна частина): навч. посіб. / Остапенко О. І. Ковалів М. В., Єсімов С. С. та ін. ; Вид. 2-е, доп. Львів: СПОЛОМ, 2021. 616 с.
2. Адміністративне право України. Повний курс: підручник / В. Галуцько, П. Діхтієвський, О. Кузьменко та ін.; за ред. В. Галуцька, О. Правоторової. Видання четверте. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 656 с.
3. Адміністративне право України: підручник / В. В. Середа, О. Л. Хитра, Ю. С. Назар, Д. І. Йосифович, Я. М. Когут та ін.; за заг. ред. Ю. С. Назара. Львів: ЛьвДУВС, 2021. 680 с.
4. Бойко О. М. Адміністративне судочинство як процесуальний порядок розгляду та вирішення спорів, що виникають з адміністративних договорів. *Право і суспільство*. 2020. № 6-2, частина 1. С. 136-146.
5. Бойко О. М. Правила укладення зміни та припинення дії адміністративних договорів за законодавством деяких зарубіжних країн. *Юридичний бюлетень*. 2020. Випуск 17. С. 99-108.
6. Бойко О. М. Предмет адміністративного договору: досвід зарубіжних країн. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2020. Том 1. № 47. С. 63-68.
7. Добровольська Н. В. Адміністративний договір: осмислення нормативної дефініції. *Правова позиція*. 2020. № 3 (28). С. 28-34.
8. Зима О. Т. Про адміністративний договір: сучасні проблеми правового регулювання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2019. Том 2. Випуск 58. С. 27-31.
9. Кириченко Ю. М. Адміністративні договори в діяльності органів місцевого самоврядування. *Юридичний електронний журнал*. 2023. № 11. 359-361. URL:

- <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/2162f829-841d-4d08-b909-e1b236c9f22e/content> (Дата звернення: 05.05.2024).
10. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон від 06.07.2005 р. № 2747-IV. Дата оновлення: 31.12.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 26.02.2024).
 11. Констаний О. В. До проблеми визначення поняття адміністративного договору в законодавстві України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 2. С. 133-137. URL: http://www.lsej.org.ua/2_2019/2_2019.pdf#page=133 (дата звернення: 26.02.2024).
 12. Легеза Ю. О. Адміністративний договір як форма публічного управління у сфері використання природних ресурсів в Україні. *Судова та слідча практика в Україні*. 2019. Випуск 19. С. 18-24.
 13. Піддубний О. Ю. Конституційно-правові засади адміністративного договору. *Конституційно-правові академічні студії*. 2020. № 1. С. 97-101.
 14. Піддубний О. Ю. Про межі диспозитивності під час укладення адміністративного договору в порівнянні із цивільно-правовим договором. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2020. № 43. С. 44-47.
 15. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. Дата оновлення: 01.04.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (Дата звернення: 05.05.2024).
 16. Полуховач Д. О. Адміністративний договір як форма адміністративно-правового регулювання відносин у сфері альтернативної енергетики. *Актуальні проблеми держави та права*. 2021. Випуск 91. С. 164-173.

- 17.Теремецький В. І., Книш С. В. Розмежування адміністративних та цивільно-правових правовідносин у сфері охорони здоров'я в Україні. *Право та державне управління*. 2019. Том 2. № 2 (35). С. 47-53.
18. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Дата оновлення: 27.04.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (Дата звернення: 05.05.2024).
- 19.Чистоклетов Л. Г. Хитра О. Л., Губені М. Ю. Адміністративний договір у системі правових відносин. *Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави: збірник тез VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції, 30 травня 2019 року*. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2019. С. 111–113.
- 20.Шевченко В. М. Особливості укладання адміністративних договорів у сфері превентивної діяльності Національної поліції України. *Право та державне Управління*. 2023. № 4. С. 322-329.